

Góralski, Wojciech / Zdunkiewicz, Janusz

Egzaminy wikariuszowskie w diecezji płockiej w latach 1917-1972

Studia Płockie 14, 219-231

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Wojciech Góralski, ks. Janusz Zdunkiewicz

EGZAMINY WIKARIUSZOWSKIE W DIECEZJI PŁOCKIEJ W LATACH 1917—1972

WSTĘP

Promulgowany w 1917 r. przez Benedykta XV Kodeks Prawa Kanonicznego usankcjonował — w kan. 130 § 1 — obowiązek składania przez kapłanów, po ukończeniu studiów seminaryjnych, trzyletnich egzaminów z różnych dyscyplin teologicznych, określonych przez ordynariusza. Powinnością tą zostali objęci wszyscy kapłani, posiadający już nawet beneficja parafialne lub kanonickie, chyba że — dla słusznej przyczyny — zostali przez ordynariusza zwolnieni. Sam sposób przeprowadzenia egzaminów prawodawca pozostawił do uznania tegoż ordynariusza. Przytoczony przepis kodeksowy stanowił niejako implikację bardziej ogólnej dyspozycji kan. 129, polecającego duchownym dalsze kształcenie się w naukach, zwłaszcza teologicznych. Wypada dodać, że w kan. 130 § 2 zawarto polecenie, aby ordynariusz uwzględnił przy nadawaniu urzędów i beneficjów szczególnie tych, którzy wyróżnili się w składaniu egzaminów.

Również późniejsze dokumenty Stolicy Apostolskiej,¹ zwłaszcza inspirowane przez Sobór Watykański II,² zwracają uwagę na potrzebę stałej formacji intelektualnej duchowieństwa, przede wszystkim młodszego. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj — gdy chodzi o okres posoborowy — okólnik Kongregacji dla Duchowieństwa z 6 XI 1969 r. w sprawie stałej formacji duchowieństwa, zwłaszcza młodszego.³ Stwierdzono tam, że nadal obowiązuje kan. 130 KPK dotyczący trzyletnich egzaminów kapłańskich. Wybór samej formy tych sprawdzianów wiedzy Stolica Apostolska pozostawia w dalszym ciągu do uznania poszczególnych biskupów.

Przedmiotem niniejszego studium są tzw. egzaminy wikariuszowskie w diecezji płockiej od ukazania się KPK aż do r. 1972, kiedy to nowo erygowana instytucja w postaci Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego zastąpiła dotychczasową formę składania tychże egzaminów.

1. OBOWIĄZEK SKŁADANIA EGZAMINÓW

Egzaminy wikariuszowskie znane są w diecezji płockiej już na długo przed promulgacją KPK, bowiem w dniu 25 III 1907 r., ówczesny biskup płocki Apolinary Wnukowski w liście skierowanym do duchowieństwa przypomina

¹ Zob. m.in. motu proprio Piusa XII „Quandoquidem” z 2 IV 1949 r., AAS 41 (1949) s. 165—167; Adhortacja Piusa XII „Menti nostrae” z 23 IX 1950 r., AAS 42 (1950) s. 671—704.

² Zob. Dekrety soborowe: „Christus Dominus”, n. 16 oraz „Presbyterorum ordinis”, n. 19.

³ AAS 62 (1970) s. 123—134.

o wprowadzonym przez biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego 13 III 1784 r. obowiązku składania trzyletnich egzaminów wikariuszowskich.⁴ W dokumencie tym postanawia, że każdy wikariusz w ciągu trzech lat po skończeniu seminarium obowiązany jest składać egzaminy przed profesorami Seminarium Duchownego z następujących przedmiotów teologicznych: Pisma św., teologii dogmatycznej, teologii moralnej, prawa kanonicznego oraz historii Kościoła. Materiał egzaminacyjny z tych dyscyplin zawiera się w zagadnieniach wykładanych w ciągu roku seminaryjnego poprzedzającego egzaminy. Przystępujący do egzaminu zobowiązany jest podać w formie załącznika sporządzone na piśmie kazania wygłoszone w minionym roku. Po otrzymaniu pozytywnych wyników z tych egzaminów, kapłan może przystąpić do składania egzaminu konkursowego w celu otrzymania probostwa.

Już wcześniej biskup Michał Nowodworski pragnąc, aby młodzi kapłani dokładnie opanowali materiał egzaminacyjny, a same egzaminy były w miarę najbardziej obiektywnym obrazem ich wiedzy teologicznej, pod datą 27 VIII 1894 r. postanawia: „Każdy kapłan stawiający się do egzaminu zobowiązany jest do dobrego przygotowania się ze wszystkich pięciu przedmiotów, lecz egzaminowany będzie tylko z dwóch stosownie do pytań, jakie losem sam dla siebie wyciągnie”.⁵

Do wyżej przytoczonych norm, odnośnie do interesującego nas zagadnienia, biskup Antoni Julian Nowowiejski w rozporządzeniu z dnia 10 I 1908 r. dodaje nowe dyspozycje prawne. Prawodawca diecezjalny postanawia w nim, że jeżeli dany neoprezbiter nie będzie mógł przystąpić do egzaminów, to zobowiązany jest powiadomić o tym biskupa. Wówczas ordynariusz zadecyduje, czy owa sytuacja zwalnia od wypełnienia obowiązku nałożonego prawem diecezjalnym, czy też nie. Jeżeli neoprezbiter samowolnie nie zgłosi się na egzamin, wówczas utraci prawo do słuchania spowiedzi i pełnienia urzędu wikariuszowskiego. Egzamin uważa się za zaliczony, jeśli ze wszystkich przedmiotów, objętych egzaminem, egzaminowany otrzyma ocenę co najmniej dostateczną. Jeżeli egzaminowany otrzyma tylko jedną ocenę niedostateczną, powtarza egzamin ze wszystkich przedmiotów w następnym roku.⁶

Biskup A. J. Nowowiejski, w trosce o stałą formację intelektualną kapłanów, w rozporządzeniu z dnia 4 IV 1922 r.⁷ stwierdza co następuje:

a) wszyscy kapłani po ukończeniu studiów, choćby otrzymali wcześniej probostwo, przynajmniej przez trzy lata corocznie mają poddawać się egzaminowi;

b) przedmiotem tego egzaminu mają być materie teologiczne wykładane w seminarium;

c) nikt nie jest zwolniony z egzaminu, jeśli ordynariusz nie uzna go za zwolnionego dla słusznej przyczyny. Do zwolnionych mogli należeć profesorem Seminarium Duchownego oraz kapłani posiadający stopień naukowy z teologii;

d) egzamin jest przynajmniej trzyletni, tzn. że ordynariusz może zażądać jego składania w ciągu czterech lub pięciu lat.

Biskup Nowowiejski w przytoczonym rozporządzeniu przypomina następ-

⁴ A. Wnukowski, Biskup Płocki do Wielebnego Duchowieństwa 25 III 1907 r., „Miesięcznik Pasterski Płocki” (odtąd: MPP) 7 (1907) s. 185.

⁵ Zob. A. Pęski, Najnowsze prawodawstwo dyecezji płockiej, „Wiadomości Pasterskie”, 12 (1905) s. 786—787.

⁶ Zob. Zbiór Cyrkularzy i Rozporządzeń Państwowych, Płock 1914, s. 28—29.

⁷ Zob. A. J. Nowowiejski, Biskup Płocki do ukochanych współbraci kapłanów diecezji płockiej z dnia 4 IV 1922 r., MPP 4 (1922) s. 65—68.

nie przepis kan. 130 § 2 KPK, który nakazuje ordynariuszom mieć na względzie egzamin wikariuszowski przy nadawaniu urzędów i beneficjów. Jednocześnie wyraża żądanie, aby kapłani przybywali na egzaminy po pilnym przygotowaniu się. Rządca diecezji zaznacza, że wymagania stawiane egzaminowanym muszą być coraz większe. Jeżeli składający egzamin nie wykaże wystarczającej wiedzy na danym egzaminie, zobowiązany będzie egzamin powtarzać tak długo, aż uczyni zadość prawu kanonicznemu. Na uzasadnienie swoich żądań biskup przytacza przepis kan. 2376, który upoważnia ordynariusza do uciekania się do sankcji karnych wobec kapłanów, którzy odmówiliby składania egzaminów przepisanych w kan. 130. Zaznacza dalej, że na wspomniany wyżej egzamin powinni przybyć także prefekci szkolni, uzyskując wcześniej urlop lub zastępstwo na czas trwania egzaminu.

Ponownie w roku 1926 bp A. J. Nowowiejski w swoim rozporządzeniu przypomina, że kan. 130 obowiązuje wszystkich kapłanów po ukończeniu studiów seminaryjnych, a także tych kapłanów, którzy uczęszczają do uniwersytetów na wydziały nauk świeckich.⁸

Szczegółowe przepisy dotyczące egzaminów wikariuszowskich podaje synod diecezjalny z 1927 r., odbyty pod przewodnictwem biskupa A. J. Nowowiejskiego.⁹ Prawodawca synodalny w stutucie 15 postanawia, że kapłani w ciągu trzech lat po wyświęceniu mają się stawić przed profesorów Seminarium Duchownego na egzamin z teologii dogmatycznej, teologii moralnej, Pisma św., prawa kanonicznego i historii Kościoła. Traktaty teologiczne, z których będą składać egzamin, co roku będą ogłaszane we właściwym czasie. Egzamin jest powtarzany ze wszystkich przedmiotów tylko wtedy, gdy egzaminowany otrzymał same oceny niedostateczne.

Statut synodalny zwalniał z trzyletnich egzaminów tych kapłanów, którzy otrzymali stopień doktora lub magistra teologii albo prawa kanonicznego. Kapłani, którzy studiowali dyscypliny świeckie, nawet gdyby posiadali w tym zakresie stopnie akademickie, nie byli zwolnieni od wspomnianych egzaminów.

Synod diecezjalny z 1938 r. odbyty pod przewodnictwem biskupa A. J. Nowowiejskiego wnosi małą zmianę do statutu 15 — o przesyłaniu podań na piśmie.¹⁰

Jak widać, w okresie rządów diecezją przez biskupa A. J. Nowowiejskiego, ustawodawstwo partykularne w diecezji płockiej stanowiło nawiązanie do przepisów KPK.

Normy prawa powszechnego i przepisy diecezjalne dotyczące egzaminów wikariuszowskich były nadal w diecezji przestrzegane w okresie rządów diecezją przez biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego (1946—1961).

Biskup T. Zakrzewski wydaje w dniu 1 IV 1957 r. dekret, w którym zmienia regulamin egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich.¹¹

Zawarty w dekreście regulamin obowiązywał aż do 1972 r., w którym to roku erygowano — jak wspomniano — w diecezji płockiej Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne.

Według nowego regulaminu sposób sprawdzania posiadanej przez kapłanów wiedzy miał się odbywać następująco:

⁸ Rozporządzenie bpa A. J. Nowowiejskiego z 1926 r., MPP 1 (1926) s. 6.

⁹ Zob. Constitutiones XL-mae Synodi Dioecesis Plocensis, Plociae 1927, s. 5—6.

¹⁰ Statuta XLI-mae Synodi Dioecesis Plocensis, Plociae 1938, statut 21, s. 7.

¹¹ Dekret bpa T. Zakrzewskiego w sprawie egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich z 1 IV 1957 r., MPP 5 (1957) s. 141—142

1. Egzamin trzyletni i konkursowy (proboszczowski) odbywają się wobec komisji egzaminacyjnej pod przewodnictwem ks. biskupa ordynariusza lub jego delegata i to jedynie w wyznaczonym terminie raz do roku.

2. Lista kapłanów wezwanych na egzamin będzie ogłaszana corocznie przynajmniej na trzy miesiące przed egzaminem.

3. Egzamin jest ustny; na miesiąc przed wyznaczonym terminem należy przesłać do Kurii opracowane na piśmie kazania.

4. Egzamin należy składać w ustalonym terminie ze wszystkich przedmiotów; rozkładanie przedmiotów na różne terminy i składanie częściowe jest niedozwolone.

5. Kto otrzyma ocenę niedostateczną z trzech przedmiotów, powtarza cały egzamin; jeśli nie złoży egzaminu z dwóch lub z jednego przedmiotu, poprawia tylko te przedmioty.

6. Termin składania poprawek będzie podany do wiadomości w odpowiednim czasie.

7. Od egzaminów trzyletnich i konkursowych zwolnieni są tylko kapłani, którzy uzyskali stopień akademicki doktora lub magistra teologii lub prawa kanonicznego. Od obowiązku tych egzaminów nie zwalnia stopień akademicki uzyskany na studiach z przedmiotów świeckich. (statut 21).

8. Wyniki egzaminu będą brane pod uwagę przy wyznaczaniu kandydatów na urzędy i beneficja kościelne (kan. 130 § 2; 459 § 3, 2°; statut 212).

9. Wobec zaniedbujących obowiązkowe egzaminy zostaną zastosowane sankcje prawne przewidziane w kan. 2376 KPK.

Wszystkie poprzednio wydane przepisy w tej sprawie zostały tymże dekretem odwołane.

Analizując rozporządzenia w sprawie egzaminów, wydawane w następnych latach, należy stwierdzić, że przedstawiony w dekrete regulamin nie był konsekwentnie realizowany przez obie strony. Prawodawca toleruje kapłanów przekraczających punkty: 1 i 4 regulaminu, wyznaczając im dodatkowe terminy egzaminów.

W konkluzji dochodzimy do wniosku, że zrezygnowanie ze zbyt rygorystycznej procedury egzaminacyjnej było podyktowane ojcowską postawą biskupa T. Zakrzewskiego.

W okresie rządów diecezją przez biskupa Bogdana Sikorskiego (1964—1984) egzaminy wikariuszowskie odbywały się początkowo jak w latach poprzednich.

W 1965 r. biskup Sikorski wydał dekret w sprawie egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich. W interesującej nas kwestii stwierdził, że „już od dawna w naszej diecezji egzaminom wikariuszowskim przewodniczy Ksiądz Rektor Seminarium i czuwa nad ich sprawnością, ponieważ Komisję Egzaminacyjną stanowią Księża Profesorowie Seminarium i egzamin odbywa się na terenie Seminarium. To zarządzenie utrzymuję w mocy i nadal. Egzamin wikariuszowskie odbywają się w terminach, na które Księża Wikariusze zostali wezwani rozporządzeniem diecezjalnym. Poza terminem mogą być egzaminowani tylko ci, którzy w swoim czasie nie mogli przybyć na egzamin i swoją nieobecność usprawiedliwili wobec Ordynariusza diecezji. Dopiero po zdaniu z pomyślnym wynikiem egzaminu z przedmiotów objętych programem jednego roku, można przyjąć egzamin z roku następnego”¹².

Z dniem 23 III 1971 r. wszedł w życie nowy dekret o egzaminach wika-

¹² Dekret bpa B. Sikorskiego w sprawie egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich z 1965 r., MPP 1—2 (1965) s. 7.

riuszowskich i proboszczowskich dla księży posiadających stopnie naukowe.¹³ W dekrete postanawia się:

1. Uzyskanie stopnia magisterskiego z teologii poza studiami stacjonarnymi zwalnia z dwóch egzaminów wikariuszowskich.

2. Uzyskanie stopnia magisterskiego z dyscyplin kościelnych w ramach studium stacjonarnego zwalnia ze wszystkich egzaminów wikariuszowskich.

3. Magisterium z dyscyplin pozakościelnych daje podstawę do pisemnej prośby do Władzy Duchownej o częściowe zwolnienie z egzaminów wikariuszowskich.

4. Doktorat z teologii i prawa kanonicznego zwalnia całkowicie z egzaminów wikariuszowskich, a na egzaminie proboszczowskim doktorat z teologii z tej dyscypliny wiedzy teologicznej, z której pisana jest teza doktorska, doktorat zaś z prawa kanonicznego zwalnia z tego przedmiotu.

5. Posiadacze stopni doktorskich z innych dziedzin nauki mogą na piśmie prosić o częściowe zwolnienie w egzaminie proboszczowskim.

Zawarte w powyższym dekrete modyfikacje stanowią uwypuklenie i rozszerzenie dyspozycji wydanych na synodach diecezjalnych w okresie pokodeksowym. Jednak pewną nowość zauważa się w punkcie trzecim i piątym.

Zasadnicza zmiana w omawianej kwestii nastąpiła w 1972 roku po utworzeniu w Płocku Studium Teologiczno-Pastoralnego.

2. CZAS I MIEJSCE SKŁADANIA EGZAMINÓW ORAZ EGZAMINATORZY

Na łamach „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” Kuria Diecezjalna w imieniu biskupa lub wikariusza generalnego wydawała rozporządzenia w sprawie egzaminów wikariuszowskich. W rozporządzeniach podawano czas, miejsce oraz listę kapłanów wezwanych na pierwszy, drugi i trzeci egzamin. Składanie egzaminów miało miejsce jesienią każdego roku.

Dla kapłanów, którzy nie złożyli egzaminu z wynikiem przynajmniej dostatecznym, oraz tych, którzy nie przybyli na egzamin z innych jeszcze racji, wyznaczano egzamin uzupełniający w późniejszym terminie.

Dla przejrzystości interesującego nas zagadnienia przedstawimy najpierw czas zdawania egzaminów wikariuszowskich, które odbywały się w porze jesiennej, a później czas zdawania egzaminów uzupełniających.

W rozporządzeniu Kurii Diecezjalnej z 1917 r. nie znajdujemy terminu, na który wzywa się księży neoprezbiterów.¹⁴ W 1918 r. egzamin wyznaczono na dni: 17 i 24 X.¹⁵ W 1919 r. — 16 i 23 X.¹⁶ 1920 r. — 21 i 28 X.¹⁷ 1921 r. — 20 i 27 X.¹⁸ 1922 r. — 19 i 26 X.¹⁹ 1923 r. — 18 i 25 X.²⁰ 1924 r. — 16 i 23 X.²¹

¹³ Dekret bpa B. Sikorskiego o egzaminach wikariuszowskich i proboszczowskich dla księży posiadających stopnie naukowe z dnia 23 III 1971 r., MPP 4—6 (1971) s. 119.

¹⁴ Zob. MPP 5 (1917) s. 134.

¹⁵ MPP 5 (1918) s. 107.

¹⁶ MPP 4 (1919) s. 31.

¹⁷ MPP 5 (1920) s. 73.

¹⁸ MPP 5—6 (1921) s. 52.

¹⁹ MPP 5 (1922) s. 84.

²⁰ MPP 5 (1923) s. 77.

²¹ MPP 5 (1924) s. 117.

1925 r. — 15 i 22 X.²² 1926 r. — 14 i 21 X.²³ 1927 r. — 13 i 20 X.²⁴ 1928 r. — 18 i 25 X.²⁵ 1929 r. — 17 i 24 X.²⁶ 1930 r. — 16 i 23 X.²⁷ 1931 r. — 15 i 22 X.²⁸ 1932 r. 13 i 20 X.²⁹ 1933 r. — 19 i 26 X.³⁰ 1934 r. — 10 i 17 X.³¹ 1935 r. — 18 i 25 IX.³² 1936 r. — 23 i 30 IX.³³ 1937 r. — 22 i 29 IX.³⁴ 1938 r. — 21 i 28 IX.³⁵ 1939 r. — 20 i 27 IX.³⁶ 1946 r. — 19 i 20 XI od godz. 10.³⁷ 1947 r. — 18 i 19 XI od godz. 10.³⁸ 1948 r. — 17 i 18 XI.³⁹ 1949 r. — 16 i 17 XI.⁴⁰ 1950 r. — 22 i 23 XI.⁴¹ 1951 r. — 21 i 22 XI.⁴² 1952 r. — 19 i 20 XI.⁴³ 1957 r. — 25 i 26 IX od godz. 9.⁴⁴ 1958 r. — 24 i 25 IX od godz. 9.⁴⁵ 1959 r. — 22, 23 i 24 IX od godz. 9.⁴⁶ 1960 r. — 20, 21, 22 IX od godz. 9.⁴⁷ 1961 r. — 13, 20, 26 IX od godz. 9.⁴⁸ 1962 r. — 21, 22, 23 XI od godz. 9.⁴⁹ 1963 r. — 27, 28, 29 XI od godz. 9.⁵⁰ 1964 r. — 25, 26, 27 XI od godz. 9.⁵¹ 1965 r. — 23, 24, 25, 29, 30 XI.⁵² 1966 r. — 21, 22, 23, 24 XI od godz. 9.⁵³ 1967 r. — 20, 21, 22 XI od godz. 9.⁵⁴ 1968 r. 25 i 26 XI od godz. 9.⁵⁵

W latach 1969—1971 nie znajdujemy w MPP rozporządzeń wzywających na egzaminy wikariuszowskie w porze jesiennej.

Jak już wspomniano, na łamach MPP Kuria Diecezjalna podawała w swoich rozporządzeniach czas egzaminów uzupełniających. Jednak w latach 1917—1932 brak w MPP wzmianki o tych egzaminach. Stąd należy wnosić, że odbywały się w następnym roku — w porze jesiennej — jak przewidywały normy prawa diecezjalnego. Natomiast pojawienie się ich dopiero w latach 30. mogło być podyktowane zwiększoną liczbą kapłanów przystępujących do egzaminów.

-
- 22 MPP 5 (1925) s. 176.
 23 MPP 5 (1926) s. 171.
 24 MPP 5 (1927) s. 169.
 25 MPP 7 (1928) s. 196.
 26 MPP 5 (1929) s. 135.
 27 MPP 6 (1930) s. 193.
 28 MPP 6 (1931) s. 198.
 29 MPP 5 (1932) s. 196.
 30 MPP 6 (1933) s. 245.
 31 MPP 7 (1934) s. 292.
 32 MPP 7 (1935) s. 293.
 33 MPP 7 (1936) s. 291.
 34 MPP 6 (1937) s. 276.
 35 MPP 6 (1938) s. 273.
 36 MPP 6 (1939) s. 277.
 37 MPP 1—4 (1946) s. 33.
 38 MPP 5 (1947) s. 156.
 39 MPP 5—6 (1948) s. 243.
 40 MPP 5—6 (1949) s. 177.
 41 MPP 1—4 (1950) s. 12—13.
 42 MPP 1—6 (1951) s. 8—9.
 43 MPP 1—6 (1952) s. 27—28.
 44 MPP 5 (1957) s. 145.
 45 MPP 1—2—3 (1958) s. 23—24.
 46 MPP 3—4—5 (1959) s. 58.
 47 MPP 6—7 (1960) s. 220—221.
 48 MPP 7—8 (1961) s. 202—203.
 49 MPP 8 (1962) s. 248—249.
 50 MPP 9 (1963) s. 178.
 51 MPP 6—7 (1964) s. 163.
 52 MPP 7—8 (1965) s. 174.
 53 MPP 7 (1966) s. 159—160.
 54 MPP 10—11 (1967) s. 250.
 55 MPP 9—10 (1968) s. 204—205.

W 1933 r. egzamin uzupełniający odbył się w dniu 20 IX.⁵⁶ A następnie: 1934 r. — 9 i 16 X.⁵⁷ 1935 r. — 14 i 15 I;⁵⁸ 5 VI;⁵⁹ 24 IX.⁶⁰ 1937 r. — 12 I od godz. 10.⁶¹ 1938 r. — 31 V od godz. 10.⁶² 1939 r. — 11 I od godz. 10.⁶³ 1947 r. — 6 V od godz. 10.⁶⁴ 1949 r. — 26 i 27 I.⁶⁵ 1950 r. — 26 I.⁶⁶ 1951 r. — 24 I.⁶⁷ 1958 r. — 9 I od godz. 9.⁶⁸ 1959 r. — 22 I.⁶⁹ 1960 r. — 24 i 25 II od godz. 9.⁷⁰ 1961 r. — 14 i 21 IX od godz. 9.⁷¹ 1962 r. — 28 II i 1 III od godz. 9.⁷² 1963 r. — 7 III od godz. 10.⁷³ 27, 28 XI i 3 XII.⁷⁴ 1964 r. — 3 XII.⁷⁵ 1968 r. — 25, 26 XI.⁷⁶ 1969 r. — 24, 25 II od godz. 9.⁷⁷ 1971 r. — 17 II.⁷⁸

Na podstawie rozporządzeń zawartych w MPP należy przyjąć, że w latach 1917—1939 egzaminy wikariuszowskie oraz ich uzupełnienia odbywały się w Kurii Diecezjalnej. Natomiast w latach 1946—1972 egzaminy odbywały się w Seminarium Duchownym.

Kapłani składali egzamin ustny przed komisją egzaminacyjną pod przewodnictwem biskupa diecezji lub jego delegata. W skład komisji wchodził ksiądz profesorowie Seminarium Duchownego.

3. PROGRAM EGZAMINÓW

Kodeks Prawa Kanonicznego upoważniał ordynariusza do określania dyscyplin teologicznych, z których kapłani mieli obowiązek składać egzaminy.⁷⁹

W diecezji płockiej egzaminy składano z następujących dyscyplin: Pisma św., teologii dogmatycznej, teologii moralnej, prawa kanonicznego, historii Kościoła, kaznodziejstwa i liturgiki. Szczegółowy program egzaminów Kuria Diecezjalna zamieszczała w rubryce (do 1939 r.) i w MPP (od 1946 r.). Do 1939 r. w ogłaszanych programach nie wymienia się dwóch dyscyplin teologicznych: kaznodziejstwa i liturgiki. Dyscypliny te pojawiają się w programie dopiero od 1946 r.

W 1917 r. egzamin wikariuszowski z poszczególnych dyscyplin teologicz-

⁵⁶ MPP 6 (1933) s. 246.

⁵⁷ MPP 7 (1934) s. 292.

⁵⁸ MPP 12 (1934) s. 535.

⁵⁹ MPP 4 (1935) s. 158.

⁶⁰ MPP 7 (1935) s. 294.

⁶¹ MPP 11 (1936) s. 488.

⁶² MPP 4 (1938) s. 141.

⁶³ MPP 11 (1938) s. 514.

⁶⁴ MPP 7—8 (1946) s. 105.

⁶⁵ MPP 11 (1948) s. 473.

⁶⁶ MPP 10 (1949) s. 382.

⁶⁷ MPP 9—12 (1950) s. 144.

⁶⁸ MPP 9—10 (1957) s. 289.

⁶⁹ MPP 10 (1958) s. 197.

⁷⁰ MPP 12 (1959) s. 288.

⁷¹ MPP 7—8 (1961) s. 202—203.

⁷² MPP 11—12 (1961) s. 327.

⁷³ MPP 12 (1962) s. 373.

⁷⁴ MPP 9 (1963) s. 178.

⁷⁵ MPP 6—7 (1964) s. 163.

⁷⁶ MPP 9—10 (1968) s. 204.

⁷⁷ MPP 1—2 (1969) s. 34—35.

⁷⁸ MPP 10—12 (1970) s. 259.

⁷⁹ Zob. kan. 130 § 1.

nych obejmował następujące traktaty: 1) Pismo św.: O wersjach greckiej, łacińskiej i polskiej Pisma św. Wstęp historyczno-krytyczny do ksiąg prawnych i historycznych Starego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: O obronie Objawienia chrześcijańskiego. O Tradycji. O Kościele Chrystusa. O Biskupie Rzymskim. O źródle i zasadzie wiary, 3) teologia moralna: O nakazach Dekalogu VII—X. O przykazaniach kościelnych. O obowiązkach stanu życia. O sakramentach w ogólności, a w szczególności o Chrzcie, Bierzmowaniu i Eucharystii, 4) prawo kanoniczne: Źródła prawa kościelnego. O podstawowych prawach kościelnych — władzy kościelnej w ogólności, stanach Kościoła, stopniach hierarchii władzy i synodach, o obowiązkach i przywilejach kościelnych, 5) historia Kościoła: Od założenia Kościoła do Karola Wielkiego.⁸⁰

Zalecano, by odpowiedzi z teologii dogmatycznej, teologii moralnej i prawa kanonicznego wyrażano w języku łacińskim.

W 1918 r. wyznaczono następujące tematy: 1) Pismo św.: Ze wstępu ogólnego: o interpretacji Pisma św., sensach Pisma św. i prawach hermeneutyki. Ze wstępu szczegółowego: o księgach dydaktycznych i prorockich Starego Testamentu. 2) teologia dogmatyczna: O Bogu Jedynym i Troistym. O Bogu Stwórcy. O Słowie Wcielonym — Chrystologia i Mariologia, 3) teologia moralna: Pokuta. Ostatnie namaszczenie. O święceniach. O małżeństwie, 4) prawo kanoniczne: O zarządzaniu Kościołem. O prawodawstwie kościelnym. O synodach kościelnych. O winach i grzechach. O zarządzaniu nauczania i posługiwania kościelnego, 5) historia Kościoła: Od Karola Wielkiego do pseudoreformacji (771—1517).⁸¹

W 1919 r.: 1) Pismo św.: Cztery Ewangelie. Dzieje Apostolskie. Listy katolickie, 2) teologia dogmatyczna: O Łasce. O sakramentach w ogólności, 3) teologia moralna: O czynach ludzkich, sumieniu, grzechach i cnotach teologicznych, 4) prawo kanoniczne: O dobrach kościelnych. O relacji Kościoła do innych wspólnot, 5) historia Kościoła: Od pseudoreformacji do naszych czasów.⁸²

W 1920 r. obowiązywał program egzaminów z 1917 r.,⁸³ a w 1921 r. program z 1918 r.⁸⁴

W 1922 r. podano nowy program; przedstawiał się on następująco: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do Pisma św., 2) teologia dogmatyczna: O łasce. O sakramentach w ogólności i w szczególności. Eschatologia, 3) teologia moralna: O czynach ludzkich, prawach, sumieniu i grzechach. O cnotach teologicznych i przykazaniach Dekalogu I—IV, 4) prawo kanoniczne: Normy ogólne, O duchownych, zakonnikach i świeckich (kan. 1—725), 5) historia Kościoła: Od pseudoreformacji do naszych czasów.⁸⁵

W 1923 r.: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: Obrona Objawienia chrześcijańskiego, O Kościele i Biskupie Rzymskim, 3) teologia moralna: O VII—X przykazaniach Dekalogu. O przykazaniach kościelnych i obowiązkach stanów, 4) prawo kanoniczne: O beneficjach, dobrach kościelnych, grzechach i winach (kan. 1409—1551—1999—2141, 2195—2414), 5) historia Kościoła: Od początków Kościoła do Karola Wielkiego.⁸⁶

⁸⁰ Ordo Divini Officii ad usum Diocesis Plocensis anno 1917, s. 52.

⁸¹ Ordo Divini Officii ... 1918, s. 103.

⁸² Ordo Divini Officii ... 1919, s. 59.

⁸³ Ordo Divini Officii ... 1920, s. 59.

⁸⁴ Ordo Divini Officii ... 1921, s. 53.

⁸⁵ Ordo Divini Officii ... 1922, s. 95.

⁸⁶ Ordo Divini Officii ... 1923, s. 95.

W 1924 r.: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg dydaktycznych i prorockich Starego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: Obrona religii chrześcijańskiej. Źródła Objawienia. O Kościele i Biskupie Rzymskim, 3) teologia moralna: O sakramentach w ogólności i w szczególności, 4) prawo kanoniczne: o rzeczach (kan. 726—1551), 5) historia Kościoła: Od Karola Wielkiego do pseudoreformacji.⁸⁷

W 1925 r.: 1) Pismo św.: Wstęp szczegółowy Nowego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: O Bogu Jedynym i Troistym. O Bogu Stwórcy. O Słowie Wcielonym, 3) teologia moralna: O czynach ludzkich, prawach, sumieniu i grzechach. O cnotach teologicznych. O przykazaniach Dekalogu I—IV, 4) prawo kanoniczne: Normy ogólne. O duchownych, zakonnikach, świeckich (kan. 1—725), 5) historia Kościoła: Od pseudoreformacji do naszych czasów.⁸⁸

W 1926 r.: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do ksiąg Pisma św., 2) teologia dogmatyczna: O łasce Chrystusa. O sakramentach w ogólności i w szczególności, 3) teologia moralna: O przykazaniach Dekalogu VII—X. O przykazaniach kościelnych. O obowiązkach stanów, 4) prawo kanoniczne: O procesach (kan. 1552—1998, 2142—2194), o grzechach i winach (kan. 2195—2414), 5) historia Kościoła: Od początków Kościoła do Karola Wielkiego.⁸⁹

W 1927 r.: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: Obrona Objawienia chrześcijańskiego. O Kościele i Biskupie Rzymskim, 3) teologia moralna: O sakramentach Kościoła, 4) prawo kanoniczne: O sakramentach, miejscach i czasach świętych. O kulcie Bożym, nauczaniu, beneficjach i dobrach kościelnych (kan. 731—1551), 5) historia Kościoła: Od Karola Wielkiego do pseudoreformacji.⁹⁰

W 1928 r.: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg Nowego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: O wierze. O Bogu jedynym i Troistym. O Bogu Stwórcy. O Słowie Wcielonym, 3) teologia moralna: O czynach ludzkich, prawach, sumieniu, grzechach i cnotach. O przykazaniach Dekalogu I—VI, 4) prawo kanoniczne: Normy ogólne. O duchownych, zakonnikach i świeckich (kan. 1—725), 5) historia Kościoła: Od pokoju wersalskiego aż do naszych czasów.⁹¹

W 1929 r.: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg Starego Testamentu: Pięcioksięgu, Jozuego, Sędziów, Samuela, Ezdrasza i Nehemiasza; Księga Psalmów, Hioba, Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela, Daniela, 2) teologia dogmatyczna: O łasce, o sakramentach, 4) prawo kanoniczne: O sakramentach. O miejscach i czasach świętych. O kulcie Bożym i nauczaniu Kościoła. O beneficjach (kan. 731—1551 i statuty Synodu 87—210), 5) historia Kościoła: Od początków Kościoła do Grzegorza VII.⁹²

W 1931 r. Kuria Diecezjalna wyznacza odrębne programy dla kapłanów przystępujących do egzaminu pierwszego, drugiego i trzeciego.⁹³

Na egzamin pierwszy wyznaczono następujące traktaty z poszczególnych dyscyplin teologicznych: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do Pisma św., 2) teologia dogmatyczna: O religii. O Chrystusie wysłanniku Bożym. O Kościele Chrystusa. O źródłach Objawienia, 3) teologia moralna: Teologia fundamentalna. O cnotach teologicznych. O cnocie pobożności. O cnotach moralnych. O przy-

⁸⁷ Ordo Divini Officii ... 1924, s. 96.

⁸⁸ Ordo Divini Officii ... 1925, s. 96.

⁸⁹ Ordo Divini Officii ... 1926, s. 91—92.

⁹⁰ Ordo Divini Officii ... 1927, s. 94.

⁹¹ Ordo Divini Officii ... 1928, s. 99.

⁹² Ordo Divini Officii ... 1929, s. 103—104.

⁹³ Ordo Divini Officii ... 1931, s. 110—111.

kazaniach Bożych i kościelnych, 4) prawo kanoniczne: Źródła pokrewieństwa prawnego. Normy ogólne. O duchownych, świeckich, zakonnikach (księga I i II KPK i statuty Synodu 1—86), 5) historia Kościoła: Od założenia Kościoła do Karola Wielkiego.

Na egzamin drugi program przedstawiał się następująco: 1) Pismo św.: Wstęp do ksiąg Starego Testamentu: Pięcioksięgu, Jozuego, Sędziów, czterech Królewskich, Psalterza, Hioba, czterech proroków większych, 2) teologia dogmatyczna: O wierze. O Bogu Jedynym i Troistym. O Bogu stwarzającym i zbawiającym. O Słowie Wcielonym, 3) teologia moralna: O cnocie sprawiedliwości. O obowiązkach różnych stanów. 4) prawo kanoniczne: O sakramentach, wyjąwszy małżeństwo. O miejscach i czasach świętych. O kulcie Bożym. O nauczaniu Kościoła. O beneficjach i dobrach doczesnych (księga III KPK i statuty Synodu 87—210), 5) historia Kościoła: Od Karola Wielkiego aż do pokoju westfalskiego.

Egzamin trzeci: 1) Pismo św.: Wstęp do wszystkich ksiąg Nowego Testamentu, 2) teologia dogmatyczna: O Łasce. O sakramentach w ogólności i w szczególności. Eschatologia, 3) teologia moralna: O sakramencie pokuty, małżeństwa i święceń, 4) prawo kanoniczne: O procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. O grzechach i wadach (księga IV i V KPK i statuty Synodu 211—222), 5) historia Kościoła: Od pokoju westfalskiego aż do naszych czasów.

Program egzaminacyjny przedstawiony w 1931 r. stał się programem obowiązującym do 1937 r. Z nielicznymi zmianami program ten obowiązywał również w 1938 r.⁹⁴ Zmiana traktatów nastąpiła w programie na egzamin pierwszy — tylko z Pisma św.: Wstęp do ksiąg Starego Testamentu: Pięcioksięgu, Jozuego, Psalterza, Hioba, Mądrości, czterech proroków większych i XII mniejszych; na egzamin drugi — z teologii moralnej: O cnocie sprawiedliwości z uwzględnieniem encykliki Leona XIII „Rerum novarum”, Piusa XI „Quadragesimo anno” (MPP 8/1931) i „Divini Redemptoris” (MPP 5/1937). O obowiązkach różnych stanów z uwzględnieniem encykliki Piusa XI „Divini illius Magistri” (MPP 2/1930); na egzamin trzeci — również z teologii moralnej: O sakramencie pokuty, małżeństwa z uwzględnieniem encykliki Piusa XI „Casti connubii” (MPP 3/1931). O sakramencie święceń.

W 1946 r. Kuria Diecezjalna przedstawiła na łamach MPP nowy program egzaminów, dodając jednocześnie tematy z kaznodziejstwa i liturgiki.⁹⁵ Program ten, podobnie jak programy z lat trzydziestych, były oddzielne dla egzaminu pierwszego, drugiego i trzeciego.

Egzamin pierwszy: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do Pisma św. (historia). Natchnienie. Hermeneutyka, 2) teologia dogmatyczna: Pojęcie teologii, religii, traktat o Kościele z uwzględnieniem encykliki o Mistycznym Ciele Chrystusa, 3) teologia moralna: O czynach ludzkich, sumieniu i przykazaniach kościelnych, 4) prawo kanoniczne: Zasady ogólne (kan. 1—86). Uwzględnić analogiczne przepisy Synodu Plenarnego i Diecezjalnego. Prawo zakonne i kierownictwo zakonne (kan. 487—681), 5) historia Kościoła: Dzieje Ojców Kościoła, 6) kaznodziejstwo: Kazanie do dzieci (temat dowolny), 7) liturgika: Brewiarz. Rubryki.

Egzamin drugi: 1) Pismo św.: Wstęp szczegółowy i egzegeza ksiąg Starego Testamentu: Pięcioksiąg, Psalterz i Prorocy (teksty mesjańskie), 2) teologia dogmatyczna: O Bogu Jedynym i Troistym, stwarzającym i zbawiającym,

⁹⁴ Ordo Divini Officii ... 1938, s. 111—112.

⁹⁵ MPP 1—4 (1946) s. 33.

3) teologia moralna: Cnoty teologiczne. Cnota sprawiedliwości z uwzględnieniem encykliki Leona XIII „*Rerum novarum*” i Piusa XI „*Quadragesimo anno*”, 4) prawo kanoniczne: Prawo osobowe (kan. 87—486) i bractwa z uwzględnieniem Synodu Plenarnego i Diecezjalnego, 5) historia Kościoła: Dzieje papieży średniowiecza. Wyprawy krzyżowe, 6) kaznodziejstwo: Kazania do młodzieży męskiej i żeńskiej (temat dowolny), 7) liturgika: Msza św., Rubryki.

Egzamin trzeci: 1) Pismo św.: Wstęp szczegółowy do listów św. Pawła. Egzegeza: Życie Pana Jezusa na podstawie czterech ewangelistów, 2) teologia dogmatyczna: O Słowie Wcielonym, Odkupicielu i Łasce, 3) teologia moralna: O sakramentach w ogólności, pokuta i małżeństwo, 4) prawo kanoniczne: Obowiązki i beneficja (kan. 145—195—1406—1488). Przepięstwa i kary (cenzury) kan. 2195—2414, 5) historia Kościoła: Od reformacji do naszych czasów, 6) kaznodziejstwo: Kazanie stanowe do ojców i matek (temat dowolny), 7) liturgika: Liturgia sakramentów i błogosławieństw na podstawie Rytułu.

Program z 1946 r. obowiązywał również w 1947 r.⁹⁶

W 1948 r. ustalono nowy program egzaminów,⁹⁷ który przedstawiał się następująco:

Egzamin pierwszy: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do Pisma św., 2) teologia dogmatyczna: O Chrystusie wysłanniku Bożym. O założeniu i ustroju Kościoła, 3) teologia moralna: Teologia fundamentalna. Cnoty teologiczne. Cnoty pobożności i wdzięczności, 4) prawo kanoniczne: Pojęcie prawa. Źródła prawa. Zasady ogólne (kan. 1—86). Prawo osobowe z uwzględnieniem analogicznych przepisów Synodu Plenarnego i Diecezjalnego (kan. 87—725), 5) historia Kościoła: Od założenia Kościoła do powstania państwa kościelnego (tj. epoka starożytna do 775 r.), 6) kaznodziejstwo: Kazania — 1. Pierwsza Komunia św. dzieci. 2. Kazanie stanowe dla młodzieży męskiej, 7) liturgika: Rubryki mszalne.

Egzamin drugi: 1) Pismo św.: Pięcioksiąg, Psalterz, czterech proroków większych, a z proroków mniejszych: Micheasz, Joel, Jonasz, Aggeusz, Zachariasz, Malachiasz. Księga Mądrości, 2) teologia dogmatyczna: Pojęcie, podział i rozwój dogmatu. Rozwój dogmatu a autorytet Kościoła. Dogmat — źródłem życia chrześcijańskiego. Bóg, Trójca Św., stworzenie, grzech pierworodny, chrystologia i soteriologia, Matka Odkupiciela, 3) teologia moralna: O cnocie sprawiedliwości. O obowiązkach stanu, 4) prawo kanoniczne: O Mszy św., O sakramencie pokuty, kapłaństwa. Nauczanie. Zarząd majątkiem kościelnym (Statut Rady Par.). Kan. 801—1011, 1322—1351, 1518—1528, 5) historia Kościoła: Chrześcijańskie średniowiecze (755—1517), 6) kaznodziejstwo: Kazanie stanowe dla młodzieży żeńskiej i kazanie katechizmowe dla młodzieży na poziomie szkoły powszechnej i gimnazjum, 7) liturgika: Rubryki brewiarzowe i nowy psalterz.

Egzamin trzeci: 1) Pismo św.: Cztery Ewangelie. Dzieje Apostolskie, 2) teologia dogmatyczna: Łaska aktualna i uświęcająca, Łaska a prerogatywy Chrystusa-Głowy. Doktryna sakramentów św. ze szczególnym uwzględnieniem Eucharystii (Eucharystia wszczepia nas w Chrystusa i jednoczy z członkami Jego Mistycznego Ciała). Eschatologia: 1. Śmierć, sąd i wieczność człowieka (niebo, czyściec, piekło). 2. Powtórne przyjście Chrystusa, zmartwychwstanie ciał, sąd ostateczny, koniec i odnowienie świata. Ciało Mistyczne

⁹⁶ MPP 5 (1947) s. 156.

⁹⁷ MPP 5—6 (1948) s. 243—245.

i predestynacja w Chrystusie, 3) teologia moralna: O sakramencie pokuty i małżeństwa, 4) prawo kanoniczne: Beneficja, nadania i obowiązki beneficjantów (kan. 1409—1483). Proces w sprawach małżeńskich (kan. 1960—1992). Beatyfikacja i kanonizacja (kan. 1998—2141), 5) historia Kościoła: Od wystąpienia Lutra do wielkiej rewolucji francuskiej włącznie (1517—1789), 6) kaznodziejstwo: Kazanie stanowe dla matek i kazanie katechizmowe dla młodzieży na poziomie liceum, 7) liturgika: Rytuał i diecezjalne przepisy dotyczące małżeństw.

Do 1956 r. obowiązywał program z 1948 r. Nowy program egzaminów wszedł w 1957 r.⁹⁸ i przetrwał w niezmienionej formie do 1969 roku.

Egzamin pierwszy: 1) Pismo św.: Wstęp ogólny do Pisma św., 2) teologia dogmatyczna: 1. Pojęcie Objawienia Bożego. Objawialność tajemnic. Katolicka teoria cudu. 2. Historyczność postaci Jezusa Chrystusa. 3. Teza chrystologiczna. Świadomość mesjańska Jezusa Chrystusa. Świadomość motywacyjna i Osoba Jezusa, Jego cuda i zmartwychwstanie jako motywy wiarygodności Jego nadprzyrodzonego boskiego posłannictwa. 4. Teza eklezjologiczna w całości, 3) teologia moralna: Teologia generalna (czyny ludzkie, ich natura, moralność, zasługa, sumienie, grzech, cnoty), 4) prawo kanoniczne: Pojęcie prawa; Corpus Juris Canonici; Codex Juris Canonici. Ustrój hierarchiczny Kościoła (kan. 8—24, 109—110, 218—229, 242—292, 329—390, 429—486), 5) historia Kościoła: Od założenia Kościoła do powstania państwa kościelnego (tj. epoka starożytna do 775 r.), 6) kaznodziejstwo: Kazanie — 1. Pierwsza Komunia św. dzieci. 2. Kazanie stanowe dla młodzieży męskiej, 7) liturgika: Rubryki mszalne.

Egzamin drugi: 1) Pismo św. Pięcioksiąg, Psalterz, czterech proroków większych, a z proroków mniejszych: Micheasz, Joel, Jonasz, Aggeusz, Zachariasz, Malachiasz, Księga Mądrości, 2) teologia dogmatyczna: O Bogu Jedynym i Troistym. O Bogu stwarzającym i zbawiającym. O Słowie Wcielonym. O Chrystusie Odkupicielu, 3) teologia moralna: Cnoty teologiczne i cnota sprawiedliwości, 4) prawo kanoniczne: Sakramenty: Kapłaństwo — materia i forma (MPP 1948 r., s. 221); nieprawidłowości (kan. 983—991); Pokuta i jurysdykcja (kan. 870—892); Instrukcja dla spowiedników, rozgrzeszenie w więzieniu, samocie, rozgrzeszenie ogólne (MPP 1948 r., s. 92, 244—226). Obowiązki i beneficja (kan. 145—182, 1409—1447), 5) historia Kościoła: Chrześcijańskie średniowiecze (755—1517 r.), 6) kaznodziejstwo: Kazanie stanowe dla młodzieży żeńskiej i kazanie dla młodzieży szkolnej, 7) liturgika: Rubryki brewiarzowe.

Egzamin trzeci: 1) Pismo św. Cztery Ewangelie. Dzieje Apostolskie, 2) teologia dogmatyczna: O łasce. Eucharystia. Eschatologia. Encyklika „Mediator Dei”, 3) teologia moralna: Sakrament pokuty i małżeństwa, 4) prawo kanoniczne: Pojęcie przestępstwa i kary (kan. 2195—2235). Cenzury i grzechy zastrzeżone Stolicy Św. i Ordynariuszowi: Proces w sprawach małżeństwa (kan. 1960—1992), 5) historia Kościoła: Od wystąpienia Lutra do wielkiej rewolucji francuskiej (1517—1789), 6) kaznodziejstwo: Kazanie dla matek i kazanie katechizmowe dla młodzieży szkolnej — starszej, 7) liturgika: Rytuał i przepisy diecezjalne dotyczące nabożeństw.

W latach 1969—1972 obowiązywał inny program, który nie został opublikowany na łamach „Miesięcznika Pastorskiego Płockiego”.

⁹⁸ MPP 5 (1957) s. 141—144.

ZAKOŃCZENIE

Praktyka składania egzaminów wikariuszowskich w omówionej wyżej formie utrzymała się w diecezji płockiej do roku 1972, kiedy to biskup Bogdan Sikorski erygował Soborowe Studium Teologiczno-Pastoralne. W myśl statutu tegoż Studium, zaliczenie przez danego kapłana trzech lat studiów i złożenie przepisanych egzaminów rocznych zwalnia z egzaminów wikariuszowskich.⁹⁹

W dotychczasowej formie, egzaminy wikariuszowskie składali jedynie ci kapłani, którzy — jako nie zobowiązani do uczęszczania na Studium — posiadali zaległości w złożeniu przepisanych prawem diecezjalnym egzaminów trzyletnich.

⁹⁹ Statut Soborowego Studium Teologiczno-Pastoralnego dla kapłanów diecezji płockiej, MPP 6 (1972) s. 139.